

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

HE 16/2018 VP HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI ASIAKKAAN VALINNANVAPAUSTESTA SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLOSSA JA ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI

Teema: Kielelliset oikeudet

Oikeusministeriö on osallistunut esityksen valmisteluun. Oikeusministeriön valmistelun aikana esittämät näkökohdat on otettu asianmukaisesti huomioon.

Esityksen mukaan maakunnan liikelaitoksen tuottamissa suoran valinnan palveluissa noudatettaisiin kielellisten oikeuksien osalta järjestämislain 6 §:ää. Yksityisen suoran valinnan palveluntuottajan tulisi antaa palvelut yksikielisessä kunnassa kunnan kielellä ja kaksikielisessä kunnassa molemmilla kielillä, jollei maakunta myönnä poikkeuslupaa kaksikielisyyden osalta. Lisäksi asiakkaalla olisi järjestämislain perusteella oikeus käyttää saamen kieltä saamelaisten kotiseutualueella tuotettavissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä Lapin maakunnan alueella sellaisissa sosiaali- ja terveystalouksissa, joita tuotetaan vain kotiseutualueen ulkopuolella sijaitsevista toimipisteistä. Asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin perusteella annettavat palvelut tuotettaisiin suomen tai ruotsin kielellä tai molemmilla kielillä. Maakunnan tulisi mahdollisuuksien mukaan huolehtia siitä, että asiakassetelillä ja henkilökohtaisella budjetilla annettavia palveluja olisi saatavilla maakunnan kielillä. (HE 16/2018 vp, s. 101)

3 § Suhde muuhun lainsäädäntöön

Pykälä sisältää muun ohella viittauksen kielilakiin (243/2003), saamen kielilakiin (1086/2003), viittomakielilakiin (359/2015) ja julkisyhteisöjen henkilöstön kielitaidosta (424/2003) annetun lain, eli kielitaitolain, 2 ja 3 §:n. Oikeusministeriö pitää perusteltuna, että lakiesityksessä viitataan kielilakeihin kattavasti.

Säännös sisältää viittauksen kielitaitolain 2 ja 3 §:ään. Lain 2 §:n mukaan viranomaisella on velvollisuus huolehtia siitä, että sen henkilöstöllä on riittävä kielitaito viranomaisen tehtävien hoitamiseksi kielilaissa ja muussa lainsäädännössä asetettujen vaatimusten mukaisesti. Lain 3 §:n mukaan virkaa täytettäessä ja muuhun palvelussuhteeseen otettaessa on varmistauduttava siitä, että palvelukseen otettavalla on työtehtävien edellyttämä kielitaito. Kyseisen lain muihin säännöksiin ei viitata siitä syytä, että ne eivät tulisi sovellettavaksi yksityiseen palveluntuottajaan. Yksityisellä palveluntuottajalla on aina mahdollisuus omin sisäisin säännöksin ohjata henkilöstön rekrytointikriteerejä esimerkiksi kielitaidon osalta, samalla tavalla kuin esimerkiksi kunnat tekevät.

Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että saattaa olla perusteltua viitata kielitaitolakiin kokonaisuudessaan, tai vähintään lisätä viittaus myös kielitaitolain 4 §:ään, joka koskee kielitaitoa koskevista vaatimuksista ilmoittamista rekrytointi-ilmoituksissa.

40 § Suoran valinnan palvelujen kieli

Säännös täydentäisi sosiaali- ja terveystalouden järjestämislain 6 §:ää, jossa säädetään palvelujen kielestä. Säännös koskisi yksityisen suoran valinnan palveluntuottajan kielellisiä velvollisuuksia, ja sen mukaan toimipisteen palvelut tuotetaan yksikielisessä kunnassa kunnan kielellä, ja kaksikielisessä kunnassa suomeksi ja ruotsiksi. Järjestely vastaisi tältä osin nykytilaa palvelun käyttäjän näkökulmasta. Velvoite huolehtia oma-aloitteisesti siitä, että asiakkaan kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä, on kielilainsäädännössä omaksuttu keskeinen säännös. Kielelliset oikeudet eivät lähtökohtaisesti toteudu, jos henkilön on niitä vaadittava.

Säännöksen 2 momentissa säädettäisiin yksityisen mahdollisuudesta hakea poikkeuslupaa kielellisistä velvoitteista. Poikkeuslupa edellyttää että kieliryhmillä edelleen olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet käyttää valinnanvapauttaan. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että suomen- ja ruotsinkielisten yhteiskunnallisista tarpeista huolehtiminen yhtäläisin perustein tarkoittaa että myös valinnanvapauden käyttömahdollisuudet eivät saa olla riippuvaisia siitä, mitä kieltä henkilö käyttää. Säännös on perusteltu ehdotetussa muodossa.

Pykälän 4 momentin mukaan oikeudesta käyttää saamen kieltä suoran valinnan palveluissa sovellettaisiin mitä säädetään järjestämislain 6 §:n 1 momentissa.

41 §. Asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin perusteella annettavien palvelujen kieli

Pykälässä säädettäisiin asiakasseteliä tai henkilökohtaista budjettia vastaan annettavien palvelujen tuottajien kielellisistä velvollisuuksista. Esityksen 24 §:ssä säädettäisiin palveluista, joiden tuottamisessa maakunnan olisi otettava käyttöön asiakasseteli. Sääntelyn kohteena olisi yksityisiä palveluntuottajia joiden edellytykset tuottaa palvelua useammalla kielellä poikkeavat toisistaan. Tästä syystä yhtenäisten kielellisten velvollisuuksien asettaminen 24 §:ssä mainituille pal-

veluiden tuottajille voisi johtaa palvelun tuottajan kannalta kohtuuttomiin tilanteisiin. Asiakkaalla olisi kuitenkin aina oikeus saada palvelua omalla kielellään viime sijassa maakunnan järjestämänä.

1 momentissa asetettaisiin maakunnalle aktiivinen velvollisuus huolehtia siitä, että yksityisten palveluntuottajien palveluja on saatavilla maakunnan kielillä. Kaksikielisen maakunnan olisi mahdollisuuksien mukaan huolehdittava siitä, että palveluja on saatavilla sekä suomeksi että ruotsiksi. Kannustaakseen palveluntuottajia tarjoamaan palveluja esimerkiksi maakunnan vähemmistökielellä, maakunta voisi ottaa kielelliset olosuhteet huomioon tuottajille maksettavissa korvauksissa 70 ja 71 §:n mukaisesti. Oikeusministeriö pitää momenttia sisällöllisesti perusteltuna.

Palveluntuottajan velvollisuuksista säädetään pykälän 2 momentissa. Sen mukaan palvelut tuotetaan suomen tai ruotsin kielellä tai molemmilla. Jos palveluntuottaja ilmoittaa, että tämä tarjoaa palvelua molemmilla kielillä, kielelliset oikeudet on turvattava täydellisesti. Oikeusministeriö pitää momenttia sisällöllisesti perusteltuna. Jää kuitenkin nähtäväksi, miten järjestelmä jossa palveluntarjoaja vapaaehtoisesti lisää omia velvoitteitaan, toimisi.

83 §. Muutoksenhaku.

Esityksen mukaan maakuntavalituksen voisi tehdä 40 §:n 2 momentissa tarkoitettua maakunnan poikkeuslupapäätöksestä tai 40 §:n 3 momentissa tarkoitettua poikkeusluvan peruuttamisesta koskien suoran valinnan palveluntuottajan kielellisiä velvoitteita kaksikielisissä kunnissa. Oikeusministeriö pitää muutoksenhakumahdollisuutta tärkeänä.

Kielellisten oikeuksien käytännön toteutuminen

Ruotsinkieliset

Esityksen perustelujen kohdassa 4.4.3 käsitellään kielellisiä oikeuksia (s. 164 - 166). Oikeusministeriö pitää tarpeellisena korjata muutama kappaleessa esitetty asia. Esityksessä todetaan, että hallituksen kielikertomuksen 2017 (K 18/2017) mukaan ruotsinkieliset vaihtavat kieltä herkemmin kuin suomenkieliset, koska moni ruotsinkielinen puhuu myös suomea, mutta että voidaan kuitenkin olettaa, että erityisesti lapset, vanhukset ja vammaiset henkilöt käyttäisivät jatkossakin ruotsinkielisiä palveluja. Oikeusministeriö huomauttaa, että kyseisessä kielikertomuksessa todetaan, että omasta kielestä luopuminen ei kyselyiden mukaan välttämättä tapahdu vapaaehtoisesti ja että kielen vaihtamiseen liittyy usein pelko siitä, että muuten on vaivaksi tai että saa huonompaa ja hitaampaa palvelua. Pelko johtaa siihen, että moni ruotsinkielinen käyttää suomea, vaikka se ei ole hänen etunsa mukaista. Arkitilanteissa hyvin suomeksi pärjäävä ei välttämättä hallitse hoitotilanteissa vaadittavaa sanastoa. Kielikertomuksessa käsitellään kielellisiä oikeuksia sosiaali- ja terveydenhuollossa muun muassa siitä syystä, että siinä koetaan erityisen tärkeäksi oikeutta saada käyttää omaa kieltään.

Saamenkieliset

Ehdotetussa laissa ei erikseen säädetä oikeudesta käyttää saamen kieltä suoran valinnan palveluissa, vaan järjestämislain säännös koskisi myös tämän lain tarkoittamia suoran valinnan palvelujen tuottajia ja turvaisi siten oikeuden käyttää saamen kieltä vastaavasti kuin nykyisin. Saamenkielisten palveluiden saatavuuteen käytännössä on kuitenkin kiinnitettävä huomiota.

Viittomakieliset

Esityksen perusteluissa (3 §) todetaan että käytännössä tärkeitä toimenpiteitä viittomakielisten kielellisten oikeuksien edistämiseksi ovat muun muassa huolehtiminen siitä, että viittomakielen tulkkeja ja muuta ammattihenkilöstöä on saatavilla riittävästi. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että käytännössä tärkeä toimenpide, jolla viittomakieltä käyttävien kielellisiä oikeuksia myös voitaisiin edistää, olisi (mahdollisen) viittomakielentaitoisen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstön kielitaidon hyödyntäminen.